

SANOAT KORXONALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.

Navoiy innovatsiyalar universiteti talabasi

Husanova Sitara

Ilmiy rahbar Navoiy Innovatsiyalar Universiteti katta o'qituvchi Gafurova

Dilobar Karamatovna.

Annotatsiya: Mazkur maqolada sanoat korxonalarining samaradorligini oshirish omillari, ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish, raqobatbardoshlikni kuchaytirish, resurslardan oqilona foydalanish mexanizmlari hamda innovatsion boshqaruvning ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, sanoatni modernizatsiya qilishda raqamlashtirish, texnologik yangilanish, energiya tejamkorlik va korxona ichki boshqaruv tizimini takomillashtirishning o'rni ilmiy asosda ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Samaradorlik, sanoat korxonasi, innovatsiya, modernizatsiya, raqamlashtirish, raqobatbardoshlik, boshqaruv, energiya tejamkorlik, resurslardan foydalanish.

KIRISH

Sanoat har bir mamlakat iqtisodiy barqarorligi va raqobatbardoshligini ta'minlovchi eng muhim tarmoqlardan biridir. Korxonalarining samarador ishlashi milliy yalpi mahsulot hajmining oshishi, eksport salohiyatining ko'tarilishi va bandlikning kengayishiga bevosita ta'sir qiladi. Jahon bozoridagi raqobatning kuchayib borayotgani, talabning o'zgaruvchanligi, texnologik taraqqiyotning

tezlashgani sanoat korxonalaridan yuqori moslashuvchanlik va innovatsion yondashuvni talab etmoqda.

Samaradorlikni oshirish faqat ishlab chiqarish quvvatlarini ko'paytirish bilangina bog'liq emas; balki texnologik yangilanish, malakali kadrlar tayyorlash, energiya tejamkorlik, raqamli boshqaruv va strategik rejalashtirish kabi kompleks omillarni o'z ichiga oladi. Shu bois ushbu maqolada sanoat korxonalarida samaradorlikni oshirishning asosiy yo'nalishlari ilmiy-nazariy jihatdan yoritiladi.

Sanoat korxonalarida samaradorlik tushunchasi va uning o'lchovlari

Samaradorlik – korxona tomonidan amalga oshirilgan faoliyat natijasining sarflangan resurslarga nisbatan qaytarilish darajasidir. Sanoat korxonalarida samaradorlik quyidagi ko'rsatkichlar orqali baholanadi:

Mehnat unumdorligi;

Ishchilarning ma'lum vaqt davomida yaratgan mahsulot hajmi.

Fond qaytimi;

Asosiy vositalarga nisbatan ishlab chiqarilgan mahsulot hajmi.

Mahsulot tannarxi;

Resurslardan foydalanish darajasi va xarajatlarni boshqarish samaradorligi.

Rentabellik ko'rsatkichlari

Sof foydaning aktivlar yoki xarajatlarga nisbati.

Bir birlik mahsulot ishlab chiqarishga ketgan energiya miqdori.

Bu ko'rsatkichlar korxonaning texnik, iqtisodiy va tashkiliy darajasini aniqlashda muhim ahamiyatga ega.

Sanoat korxonalarida samaradorlikni oshirishning asosiy yo'llari.

Ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish

Zamonaviy sanoatning poydevori – texnologik yangilanish. Modernizatsiya quyidagilarni qamrab oladi:

Eskirgan uskunalarni zamonaviy texnika bilan almashtirish;

Ishlab chiqarish jarayonlariga avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlarini joriy etish;

Yuqori unumli, energiya tejamkor texnologiyalarni qo'llash;

Robototexnika va CNC (raqamli boshqaruv dastgohlari) dan foydalanish.

Modernizatsiya ishlab chiqarish quvvatini 20–40% gacha oshirishi, nuqson foizini kamaytirishi hamda mahsulot tannarxini pasaytirishi mumkin.

Raqamlashtirish va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlarini joriy etish

Bugungi sanoatda raqamli texnologiyalarsiz yuqori samaradorlikka erishish qiyin. Raqamlashtirish quyidagilarni o'z ichiga oladi:

ERP (Enterprise Resource Planning) tizimlari;

CRM (mijozlar bilan ishlash tizimi);

MES (Manufacturing Execution System) – ishlab chiqarishni real vaqt rejimida boshqarish;

IoT (Internet of Things) qurilmalari orqali uskunlardan onlayn ma'lumot olish;

Big Data orqali ishlab chiqarishni tahlil qilish.

Raqamli boshqaruv korxonaga quyidagi ustunliklarni beradi:

Ishlab chiqarishni real vaqt rejimida nazorat qilish;

Nosozliklarni oldindan aniqlash;

Xarajatlarni optimallashtirish;

Qaror qabul qilish tezligini oshirish;

Inson omilidan kelib chiqadigan xatolarni kamaytirish.

Resurslardan samarali foydalanish

Korxonalar samaradorligi ko'p jihatdan resurslardan foydalana olish darajasiga bog'liq. Bunga quyidagilar kiradi:

Xom-ashyo normativlarining aniq hisob-kitobi;

Chiqindisiz yoki kam chiqindili texnologiyalarni joriy etish;

Energiya tejamkor dasturlarni ishlab chiqish;

Issiqlik, gaz va elektr energiyasi sarfini optimallashtirish..

Resurslarni tejash sanoat tannarxining 25–30% qismini kamaytirishga yordam beradi.

Mehnat unumdorligini oshirish.

Inson kapitali – korxonaning eng muhim resurslaridan biridir. Mehnat samaradorligini oshirish yo'llari:

Zamonaviy kasbiy tayyorgarlik va qayta tayyorlash dasturlari;

Rag'batlantirish tizimining joriy etilishi;

Xavfsiz mehnat sharoitlarining yaratilishi;

Jamoaviy va individual mas'uliyatni oshirish;

Ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish.

Shuningdek, xodimlarning malakasiga mos ravishda avtomatlashtirilgan qurilmalar bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish zarur.

Mahsulot sifatini oshirish va standartlashtirish.

Sifat – korxonani raqobat maydonida ustun qilishning asosiy omili. Sifatni oshirish orqali:

Eksport salohiyati kuchayadi;

Mijozlar ishonchi ortadi;

Xarajatlar kamayadi;

Bozorda barqaror talab shakllanadi.

ISO 9001, ISO 14001 va boshqa xalqaro standartlarni joriy etish sifatni boshqarishda muhim ahamiyatga ega.

Innovatsion boshqaruv tizimini joriy etish.

Innovatsiyalar korxona samaradorligining uzluksiz oshib borishini ta'minlaydi. Innovatsion boshqaruv quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Yangi texnologiyalar yaratish va joriy etish;

Tadqiqot va ishlanmalar (R&D) bo'limlarini tashkil qilish;

Yangi mahsulot turlarini ishlab chiqish;

Bozor talabi asosida ishlab chiqarishni yangilab borish.

Innovatsion faol korxonalar bozor o'zgarishlariga tez moslashadi.

Logistika va ta'minot zanjirini optimallashtirish

Samarali logistika xarajatlarni 10–15% kamaytiradi. Bu jarayonga quyidagilar kiradi:

Xom-ashyo va mahsulotlarning yetkazib berish muddatini qisqartirish;

Ombor tizimini avtomatlashtirish;

Transport yo'nalishlarini optimallashtirish;

Ta'minotchilar bilan uzoq muddatli shartnomalar tuzish.

Strategik rejalashtirish va korporativ boshqaruvni takomillashtirish:

Samaradorlik strategik yondashuv bilan yanada oshadi. Bunga:

Uzoq muddatli rivojlanish strategiyasi;

Risklarni boshqarish tizimi;

Moliyaviy boshqaruvning shaffofligi;

Korporativ mas'uliyat madaniyati kiradi.

Korporativ boshqaruvning yaxshi yo'lga qo'yilishi investorlar ishonchini ham oshiradi.

XULOSA

Sanoat korxonalarining samaradorligini oshirish bugungi iqtisodiy o'sishning eng muhim shartidir. Bunda texnologik modernizatsiya, raqamlashtirish, innovatsiyalar, resurslardan tejamkor foydalanish, mehnat unumdorligini oshirish va sifat menejmentini kuchaytirish kabi jihatlar asosiy rol o'ynaydi. Sanoat korxonalari ushbu yo'nalishlarda kompleks yondashuvni qo'llasalar, mahsulot tannarxini pasaytirish, raqobatbardoshlikni oshirish va milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga muhim hissa qo'shishlari mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining sanoatni rivojlantirishga oid Farmon va Qarorlari.
2. "Sanoat iqtisodiyoti" — M.X. Xolmuminov, T. Akramov.
3. Porter M. "Raqobat ustunligi".

4. Kotler F. “Marketing asoslari”.
5. OECD Industrial Productivity Reports, 2023.
6. UNIDO Industrial Development Guidelines.
7. “Innovatsion boshqaruv” — O. Jo‘rayev.
8. ISO sertifikatlash tizimi bo‘yicha xalqaro nashrlar.

